

A helyek arcvonásai

Szerkesztette:

Michalkó Gábor – Rátz Tamara – Donka Attila

Kodolányi János Egyetem
HUN-REN CSFK Földrajztudományi Intézet
Magyar Földrajzi Társaság
Székesfehérvár–Budapest, 2024

A mobilitás szerepe a túlterheltség kialakulásában a Cinque Terre térségében

*Donka Attila*¹

Bevezetés

Az egyes térségek eltérő adottságokkal rendelkeznek, és ezeket az adottságokat eltérő módon hasznosítják a turizmusban. Az adottságok turisztikai értéke azonban időről időre változhat, kedvező esetben növelve az adott térség vonzerejét. Egy évszázadokon át periférikus helyzetben lévő, elmaradott térség a hagyományos társadalmi adottságaival, fennmaradt építészeti értékeivel, népszokásaival, a hagyományos tevékenységi formákkal a globális turisztikai kereslet növekedésével előtérbe kerülhet. Különösen igaz ez a legtöbb európai néprajzi tájegységre, melyek ennek a folyamatnak különböző állomásain tartózkodnak. A folyamat elején lévők számára még vágyott a turizmus beindulása és így az életminőség remélt javulása, az érett szakaszban lévők sok esetben azonban már a tömegturizmus hátrányainak mérséklésével vannak elfoglalva. Jelen tanulmány egy észak-olaszországi, tengerparti desztináció területét vizsgálva, történelmi kontextusba ágyazva igyekszik értékelni a jelenlegi folyamatokat, különösen a megközelíthetőség szerepét és a desztináción belüli mozgásokat befolyásoló tényezőket.

1. Problémafelvetés

A Liguria keleti részén található Cinque Terre vidékén az évszázadokon át jellemző földrajzi marginalitásnak köszönhetően az ember lassan formálta a tájat, így különleges adottságokkal rendelkező kultúrtáj alakulhatott ki. Sajátosságából adódóan a Cinque Terre 1997-ben felkerült az UNESCO Világörökség listájára, 1999-ben pedig a táj kezelése és a táji értékek megőrzése céljából hozták létre a Cinque Terre Nemzeti Parkot. Nem sokkal később a helyszín jelentős turisztikai célpontként vált ismertté világszerte. Ennek következtében a lassú fejlődést rövid idő alatt gyors átalakulás váltotta fel mind természeti, mind társadalmi–gazdasági szempontból.

A terület turizmusának felelőse elsődlegesen a nemzeti park. A vendégek többsége azonban nem a nemzeti park élővilága miatt érkezik, hanem az öt falut látogatja meg, többnyire egy nap alatt. A terület első feltárását és ismertté válását a vasút megjelenésének köszönheti, és napjainkban is a vasúti közlekedés teszi lehetővé a helybeliek

1 adjunktus, Kodolányi János Egyetem, donka@kodolanyi.hu

által gyakran már nem kívánatos mértékűnek érzett vendégforgalmat. A tanulmányban bemutatásra kerül, milyen okai vannak az egynapos látogatásoknak, illetve ezek között az okok között milyen szerepet játszik a mobilitás.

2. Történeti földrajzi előzmények

A Cinque Terre területét öt falu alkotja, melyek Pisától és Genovától közel azonos távolságra találhatóak (1. ábra). A vizsgált desztináció Olaszország északnyugati részén, Liguria tartomány keleti részén (Liguria Levante) fekszik. A félsziget gerincét képező Appennin-hegység itt még a tengerpartig húzódik, így a terület látványos formavilággal rendelkezik, ami egyúttal a tájhasznosítás szempontjából geomorfológiai kockázatokkal is jár (Terranova et al. 2006, Mariotti 2008, Raso et al. 2021). Emellett rendkívüli biológiai diverzitás jellemzi mind a hegyvidéki, mind pedig a tengeri területeket (Marchese – Gardi – Montanarella 2010). Liguria Olaszország fejlettebb régiói közé tartozik, de a sokáig tartó elzártságból fakadó periférikus helyzet miatt a Cinque Terre falvai a nemzetközi turizmus által történt felfedezésig kifejezetten elmaradottak voltak.

1. ábra Cinque Terre elhelyezkedése
 Forrás: saját szerkesztés

A néhány száz fős települések egymás mellett elhelyezkedő kis völgyekben fekszenek, a Cinque Terreként azonosítható táj teljes part menti kiterjedése csupán 10 km. A terület – a környező hegyvidékekkel és a tenger partközeli részeivel – kultúrtájként

az 1999-ben alakult Cinque Terre Nemzeti Park része, amelyet nem elsősorban a természetes élőhelyek védelmére, hanem a történelmi, teraszos táj megőrzése céljából hozták létre (Santoro et al. 2021).

Kelet-Liguria településeinek a középkorban kevés kapcsolatuk volt a tengerrel. A mai Cinque Terre térségének települései a hegyvidék magaslatain jöttek létre, így gazdálkodásukat is ezek az adottságok határozták meg. Cinque Terreként először a XI. században nevezték a területet, a Kelet-Liguria örgrófság részeként. Ekkor még csak Monterosso és Vernazza neve jelent meg, a többi faluról szóló leírások későbbiek: Corniglia nevével 1211-ben, Manarolával 1273-ban, Riomaggioréval pedig még később találkozunk. Az öt falu 1276-tól a Genovai Köztársaság fennhatósága alá tartozott, majd 1797-ben francia ellenőrzés alá került, 1818-tól Olaszország egyesítéséig pedig a Szárd Királyság részét képezte. A hatalmat gyakorló államalakulatok szempontjából jelentős történelmi eseményeknek nincs nyoma a területen, de a táj historikus értékei így is jelen vannak.

A XIII. században, amikor Genova megerősödött, lehetővé vált, hogy a falvak lakói a tengerhez közelebb települjenek. Ez azonban komoly kihívást jelentett a lakosság számára, mivel a kis völgyekben egyáltalán nem volt megművelhető földterület és kikötésre alkalmas természetes öblök is csak kevés helyen álltak rendelkezésre. A hegyekből történő lefelé terjeszkedés így lassú, hosszan tartó folyamat volt. Ebben az időszakban kezdett el kialakulni a táj mai morfológiája. A települések lakói óriási erőfeszítések árán teraszok építésébe kezdtek, megteremtve ezzel szárazföldi gazdálkodásuk alapjait, ami kiegészült egy számukra új tevékenységgel, a halászáttal. A tenger közelébe település tovább nehezítette a szárazföld felől történő megközelíthetőséget. A tengeri kapcsolatok ellenére az elzártság még további évszázadokon keresztül megmaradt. A helyi lakosság folyamatosan növelte a művelhető teraszos területek nagyságát, Azok a XIX. század második felében érték el legnagyobb kiterjedésüket (Mariolina 2005), amikor 1000 hektárt hasznosítottak mezőgazdasági célokra (Casavecchia–Salvatori 2001).

3. A feltárás szakaszai

3.1 A MŰVÉSZEK ELSŐ TUDÓSÍTÁSAI

A Cinque Terre elsőként talán a festő *Telemaco Signorininek* köszönheti, hogy mára a világ egyik leghíresebb tengerparti üdülőhelye lett. Liguria akkoriban legforgalmasabb városait, Lericit és Porto Venerét a XIX. század elején nagy külföldi utazók „fedezték fel”, *Shelleytől William Turnerig, Camille Corottól George Gordonig, Byrontól és Carl Blechentől Johann Schilbachig*. A Cinque Terrére azért érkeztek később, mert az idejutást meglehetősen fáradságos vállalkozásnak érezték.

Egészen az 1870-es évekig nem volt jellemző, hogy bárki helyi vezetők nélkül induljon ezekbe a falvakba. Signorini maga is a helyiek iránymutatásainak köszönhetően jutott oda. A firenzei festő 1860-ban járt először a Cinque Terrén. Biassa falut maga mögött hagyva, egyórás vándorlás után jutott el a Montenero-hegyen álló templomhoz, ahol váratlanul látványos panoráma tárult elé (Signorini 2020). Ezt a panorámát élvezik napjaink turistái is, akik vállalkoznak a ma már jóval kevésbé fáradságos gyalogútra,

bár a területre érkezőknek így is kis része keresi fel a falvak belterületeitől távolabbi helyeket. Az első látogatás után Signorini többször is visszatért ide. 1881 és 1899 között Riomaggiore lett nyári tartózkodásainak központi helye, ezáltal a naplóiban megörökített elmélkedéseinek és tájbrázolásainak témája is (2. ábra).

2. ábra *Telemaco Signorini: Pihenés Riomaggioreban*
(1892-94, magángyűjtemény)

Signorinit tekinthetjük tehát az öt falu vidéke első felfedezőjének. A teraszos lejtők, a dombokat átszelő ösvények és a magas sziklákön álló zárt falvak ábrázolásainak központi elemévé váltak. Alkotásai lehetővé teszik a turisták számára, hogy még jobban értékeljék az egyensúlyt Liguria ezen részének táji és települési jellemzői, valamint az ott élők egykor külső befolyástól mentes életritmusa között (3. ábra). Sajnálatos módon azonban – különösen amiatt, mert a festmények többsége magántulajdonban van – a térség alig használja Signorini életművét az autentikus táji élmény turisták számára történő átadására.

Felületesen szemlélve úgy tűnhet, hogy ez a múlt, a harmonikus egyensúly végképp elveszett a falvakban, hiszen a mai képeket már a tömegturizmus uralja. De a helybeliek úgy látják, hogy mégsem vesztek el teljesen az értékek. A teraszok, a karbantartott

3. ábra *Riomaggiore látképe*

A. *Telemaco Signorini: Riomaggiore látképe, 1870-1880 körül, magángyűjtemény*

B. *Riomaggiore látképe a Rio-patak torkolatánál (Fotó: Donka Attila, 2022)*

kertek, a falvak helyi étellel teli (de gyorsan fogyatkozó) házai, a halászhajókat fogadó kikötők még ma is mutatnak valamit az ősi hagyományokból. A Cinque Terre teraszait igyekeznek a táj jelképeként meghatározni, így a nemzeti park logójában is ezt jelenítették meg, a liguriai gótika jellegzetes motívuma mellett (4. ábra).²

A valódi értékeket a turista is tudja észlelni, de ehhez arra van szükség, hogy lelassítson, több időt szánjon a falvakra és igyekezzen nyitottá válni a valódi értékek iránt. Ahogy Claudio Magris 2005-ben, tehát a modern turizmus itteni megjelenése idején fogalmazott: a különböző korszakok összefonódnak a tájban, ahogy egy ember arcki-

4. ábra *A Cinque Terre Nemzeti Park logója*

Fotó: Donka Attila, 2022

2 A minőségi borok termelése korán megjelent a területen. A terület nevének első említése is a szőlőműveléshez kötődnek, illetve világszerte ismert irodalmi műben is szerepet kap a cornigliai bor (Bocaccio 2001).

fejezései sem csak az adott pillanatot mutatják, hanem az élet összes időszakát és hangulatát (Magris 2018).

3.2 A VASÚT HATÁSAINAK ÉRTÉKELÉSE

A XIX. század végén, éppen akkor, amikor a teraszok kiterjedése elérte a maximális méretét, további, a teraszok tájatalakításánál is nagyobb hatással járó evolúciós lépések következtek be, amelyek a későbbiekben meghatározták a tér gyors átalakulását. Három jelentős esemény érezte hatását a falvakban, melyek közül az egyik külső húzó hatás volt, egy másik inkább belülről kifelé taszító, míg a harmadik (de időben a másik kettő közé ékelődő) megteremtette az infrastrukturális feltételeit annak, hogy a másik két esemény komoly hatást gyakoroljon a falvak társadalmára.

Az első esemény, amely visszafordíthatatlan változást hozott a falvak lakói számára, a szomszédos városban, La Speziában 1869-ben megépített haditengerészeti arzenál volt. Az üzem stabil munkalehetőséget kínált az öt falu lakóinak, lehetővé téve ezáltal a nehéz földművelő munka részleges vagy teljes elhagyását. A város közelsége révén nem volt szükség elvándorlásra, csupán a gazdasági tevékenységek súlypontjai helyeződtek át. A másik esemény az 1920-as években bekövetkezett filoxéra-járvány volt, ami azáltal, hogy komoly veszteségeket okozott a mezőgazdasági termelésben, arra kényszerítette a lakosságot, hogy még nagyobb arányban hagyjanak fel a termeléssel, mint egyedüli bevételi forrással. Az otthon maradt női családtagok azonban továbbra is művelték a földeket, megőrizve ezzel a kultúrtáját, amely idővel a sajátos helyi identitások megszilárdulásához, a modernizált társadalmi-gazdasági viszonyokba történő beágyazódáshoz vezetett (Lombardi–Marchese 2007).

A két esemény között került sor a terület máig legnagyobb közlekedési fejlesztésére. 1874-ben épült meg a Sestri Levante és La Spezia közötti vasútvonal, ami megtörte azt a periférikus állapotot, amely a Cinque Terre területét évszázadokon át jellemezte. A vasút elsősorban a helyi lakosság mobilitását serkentette, de hozzájárult a területre való eljutás jelentős javulásához is.

A XIX. század végi vasútépítés ellenére a Cinque Terre még évtizedekig periférikus, rurális térség maradt, a változások csak lassan mentek végbe. Az 1960-as évekig a turizmus sem fedezte fel. Ekkor készült el a következő jelentős közlekedési fejlesztés, a partközeli út, miközben sorra kezdett el megjelenni a terület tengerentúli útikalauzokban. Mindezekkel újabb környezeti és társadalmi változások indultak (Tizzoni 2023), bár a vendégforgalom még további évtizedeken át alacsony maradt.

3.3 A VILÁGÖRÖKSÉG STÁTUSZ ELNYERÉSÉNEK KÖVETKEZMÉNYEI

A Cinque Terre nemzetközi hatókörű turisztikai célterületté válása a modern turizmus világszerte történő térhódításához képest tehát viszonylag későn történt meg. Az ismertséget azonban meggyorsította a terület már jóval korábban elterjedt megnevezése. Az öt falu így jól beazonosítható területként annak ellenére el tudott indulni a desztinációvá válás útján, hogy a márka- és brandépítés tudatos lépései (Horkay 2003, Almeyda–George 2017, Sziva 2017) sokáig nem voltak megfigyelhetőek. A márkázással kapcsolatos kezdeti lépések itt nagyrészt spontán mentek végbe. A későbbiekben aztán elkezdték hang-

súlyozni a helyi márka olyan jellegzetességeit is, amelyek túlmutatnak a turizmuson (Hanna–Rowley 2007).

Az 1970-es években egy ma is aktív, egyesült államokbeli médiaszereplő kezdte el ismertté tenni az öt települést (Steves 2012), aki 2001-től már évente adott ki útikönyvet is a Cinque Teréről. Ennek ellenére a turisztikai szakma sokáig nem figyelt fel a területre, mivel a világ turisztikai forgalma még csak töredéke volt a jelenleginek, és azt a keresletet még bőségesen ki tudták elégíteni egyrészt a történelmi-kulturális értékekben gazdag, ismert nagyobb városok és az azokhoz közel elhelyezkedő, már a korábbi évtizedekben ismertté vált tengerparti területek.

A XX. század végén egy második eseménysorozat következett be, amelyek a következő évtizedek további és tovább gyorsuló átalakulásait alapozták meg. 1997-ben az UNESCO a „*Portovenere, Cinque Terre és a szigetek (Palmaria, Tino és Tinetto)*” területét kiemelkedő egyetemes értékű helyszíné nyilvánította, felvéve azt a világörökségi listára. A jelölés évében hozták létre a Védett Tengeri Területet is, majd két évvel később alapították meg a Cinque Terre Nemzeti Parkot, amit 2011-ben a Portovenere Regionális Természeti Park létrehozása követett. A két park határai nagyjából megegyeznek a világörökségi területtel.

Az UNESCO világörökségi listán szereplő helyszínek önmagukban is több látogatót vonzanak, mint a hasonló, de ilyen minősítéssel nem rendelkező desztinációk (Su–Lin 2014, Markham et al. 2016, Yanyan–Su 2019). Különösen erős a kapcsolat a kulturális világörökségi helyszínek és a nemzetközi turistaérkezések száma között (Bacsi–Tóth 2020). Ezek az örökségek speciális menedzsment eszközök alkalmazását követelik meg (Pedersen 2002), sikeres működés esetén azonban jóval nagyobb versenyképességet is érhetnek el (Bacsi–Tóth 2020). A Cinque Terrén – mint ahogy a világ bármely más területén is – a világörökség státusz és a nemzeti park a kezdetektől fogva erős hívószó volt a nemzetközi turizmus számára.

A terület a világörökségi státusz elnyerését követően tehát rövid időn belül a tömegturizmus célpontjává vált (Bertini 2018). A turizmus okozta hirtelen felgyorsulás következtében az előző (XIX/XX) századforduló idején bekövetkezett, átmenetileg felgyorsult evolúciót követő lassulás ismét átadta a helyét a gyors metamorfózisnak. Ez az átalakulás a helyi lakosság számára mindenekelőtt a mezőgazdasági művelés további visszaszorulásában nyilvánult meg. Ez azonban – az előzőektől eltérően – sem elvándorlással, sem napi szintű ingázással nem járt, sőt, inkább külső munkaerőre lett szüksége a területnek. Ez egy régebbi eredetű, de az elmúlt harminc év során mégis stabilizálódott folyamat, ami a turisták számának növekedésével párhuzamosan ment végbe. 1997 és 2016 között a lakosság száma így is 12,8%-kal csökkent, miközben csak a 2002 és 2016 közötti időszakban a turisták száma 108,3%-kal nőtt (Istituto Nazionale di Statistica 2021).

4. A tömegturizmus jellemzői

Mivel a megközelíthetőség és a turisztikai infrastruktúra további elemei is rohamosan fejlődtek, a kis területen magas forgalom alakult ki. A Cinque Terre még 2007-ben sem

volt a nagy vendégforgalmú olasz desztinációk versenytársa, de ezt követően éveken belül felzárkózott azokhoz. A közösségi média térhódításával felértékelődtek a látványos fotópontok (5. ábra), ahonnan el lehet készíteni a tökéletesnek gondolt képet, amely azután kimagasló népszerűséget érhet el. Mivel ez esetben csak a jól megkomponált képek közzétételéből és az azokra adott közösségi reakciókból fakad az élmény, a turisták számára nem zavaró a táj többi elemének vélt vagy valós tökéletlensége. Emellett sorra jelentek meg a kifejezetten az öt településsel foglalkozó útikönyvek (Girani 2007) és kapott egyre több helyet a térség a régiós kiadványokban (Accattoli 2010).

5. ábra *Manarola látképe a Nessun Dorma bár közeléből*
Fotó: Donka Attila

Az is tovább gyorsította a népszerűség növekedését, hogy a közeli La Spezia városa a szállodahajók megállóhelye lett, melynek következtében napi rendszerességgel érkeznek csupán egynapos látogatásra az öt faluba a több ezer fős szállodahajók vendégei, akik minimális költési hajlandósággal jellemezhetőek. A térség túlterheltségét továbbra is veszélyeztetik hasonló jelenségek. A szakemberek izgatottan kísérték figyelemmel, hogy milyen hatást fog gyakorolni az öt falura a 2020-ra tervezett, a Cinque Terre falvait rendkívül élethűen bemutató (Passa 2022), bár a helyi lakosok előnytelen jellemzőit felnagyító (De Santi–Mangano–Piana 2023) animációs film, a *Luca* (Pixar Animation Studios and Walt Disney Pictures 2021). A filmet a pandémia miatt csak több év késéssel

fejlesztették be, de így is lehetett tartani attól, hogy tovább fokozza a nyomást a területre, különösen azért, mert a film jelenetei megjelentek a terület marketingkommunikációjában is (6. ábra).

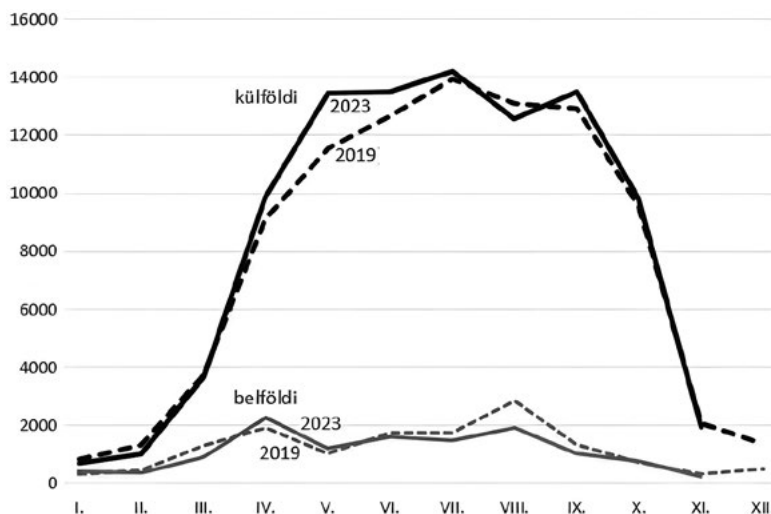
6. ábra *A Luca című animációs film jelenetei a Cinque Terrén áthaladó vonatokon*
Fotó: Donka Attila

A fenti folyamatok hatására az egynapos látogatók száma a nyári időszakban néhány éven belül megtöbbszöröződött. Az éves vendégforgalom a mindössze 4000 lakosú térségben hárommillió fő (Parco Nazionale delle Cinque Terre 2019). A többségük egynapos látogató³, akik minimális költséssel távoznak, miközben ugyanúgy terhelik a természeti és a társadalmi környezetet.

Bár a látogatók a korábbi gazdasági tevékenységekhez képest így is nagy üzleti hasznot hoztak a térségnek, a turizmus egyrészt teljesen átalakította a helyi közösségeket, másrészt a Cinque Terre olyan telítettségi szintet ért el, ami már veszélyezteti az eredeti értékeket (Vegnuti 2020). A terület annyira jellegzetes tömegturisztikai desztináció, hogy egyes kutatások (Candia et al. 2018) a Cinque Terre példáján igyekeztek számszerűsíteni a mediterrán desztinációk turisztikai teherbírását. A vendégforgalmat főleg külföldi vendégek jellemzik, a belföldi kereslet csekély (7. ábra). A növekedés is csak a külföldi vendégeknek köszönhető, a belföldi turisták száma évtizedek óta állandó. Így míg 1996-ban a külföldi vendégek aránya 52% volt, ez napjainkban már 88% felett van (és egyharmaduk az Egyesült Államokból érkezik).

A kereslettel párhuzamosan az öt faluban gyorsan bővülnek a turisztikai szálláshelyek (Donka 2022), bár a kapacitások még így is elmaradnak az igények mögött. 2021-ben 460 egység rendelkezett működési engedéllyel (Geoportale, Regione Liguria 2022), melyek között csak Monterossóban vannak szállodák. A kiadott házak és a turisták számára nyújtott egyéb kereskedelmi szolgáltatások építészeti szempontból is átalakították a falvak képét. A településszerkezet funkcionális változása formai átalakulással és a közterület minőségének romlásával járt. Egyrészt a tájékoztató táblák, a standok és a kereskedelmi egységek portáljai jelentősen megváltoztatták az épületek homlokzatát, így a köztér arculatát, másrészt a tavasztól őszig odaáramló turisták tömegei miatt

3 A magyarországi utazásszervezők sem ismerték fel még azokat a lehetőségeket, amit ez a térség nyújt a hosszabb tartózkodási idejű utasok számára. Felmérésünk szerint (Donka 2022) azok a tour operátorok, amelyek érintik a Cinque Terrét, kizárólag egy napot szánnak az öt falura.

7. ábra A vendégszám szezonális alakulása Riomaggióréban a pandémia előtt és után
Forrás: Liguria Régió Önkormányzata, 2024.

a közösségi terek a megváltozott felhasználási módok miatt torzultak, sok esetben fenntarthatatlanná váltak. Tulajdonképpen a turisták kiszorították az életet ezekből a falvakból. A helybeliek már nem a saját életüket élik, szinte kizárólag a turisták kiszolgálásával foglalkoznak.

Még ha úgy is tűnik a felületes szemlélőnek, hogy valamennyi faluban csak kiadó apartmanokat kínáló házakból állnak az utcák, valójában a kapacitások messze elmaradnak az igényektől. A térséggel foglalkozó szállásközvetítők és szálláskiadók szerint a hosszú szezonra már az év elején lefoglalják a szállásokat a leendő vendégek. Így a szobaárak tartósan magasak, aminek az a következménye, hogy a több napra érkező vendégek magasabb költséi hajlandóságúak. Számos más szolgáltatást is igénybe vesznek, így ők jelentik a valódi megélhetési forrást a helybelieknek. A Cinque Terre öt falujában a pandémiát megelőző évben 4300 lakosra 608 ezer vendégéjszaka jutott, ami 2023-ra közel 7%-kal emelkedett (1. táblázat, 8. ábra). Az egy lakosra jutó vendégéjszakák száma közel 15-szöröse a régió átlagának. Önmagukban azonban nem a szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák jelentik a nagy terhelést, hanem az egy napra vagy annál rövidebb időre érkezők.

A tömegturizmusból eredő kedvezőtlen folyamatok nyilvánvalóak a Cinque Terrén. Ezeket azonban különös módon a hely védelmének és karaktere megőrzésének szándéka generálja. A terület hírneve, amelyet a jelölés világszerte jelentősen fokozott, a turistaáramlás ellenőrizetlen, nehezen kezelhető emelkedéséhez vezetett. Az ezáltal a területre gyakorolt nyomás már veszélybe sodorja azokat a tárgyi és szellemi örökségi elemeket, amelyeket az UNESCO éppen a világörökségi listájára való felvételével igyekszik megőrizni. Emellett a teraszos táji arculat, amelynek szerkezetét több évszázados emberi tevékenység alakította ki, és a falvak házainak sok esetben elhanyagolt külső állapota

1. táblázat Cinque Terre településeinek mérete és vendégforgalmi adatai a pandémia előtt (2019) és után (2023)

	Terület km ²	Lakosság* fő	Vendégéjszakák száma	
			2019	2023
Riomaggiore**	2	1366	228.981	256.554
Manarola	1,5	353		
Vernazza**	1,5	852	136.389	113.652
Corniglia	1,5	195		
Monterosso	4	1480	242.505	278.170
ÖSSZESEN	10,5	4246	607.875	648.376

* A népességadatok a 2019. évre vonatkoznak

** Közös önkormányzatok

Forrás: Liguria Régió Önkormányzata, 2024.

8. ábra Szolgáltató portáljának fejlődése
2021 és 2022 között

Fotók: Donka Attila (2021. október 3.
és 2022. szeptember 29.)

a turisták mai fogalomrendszere alapján nem minden szempontból tökéletes. Ők sztereotip képek által vezérelve képeslapra illő, tökéletesnek látszó tájat és tökéletesen felújított épített értékeket keresnek. Ebből következik, hogy a látogatók egy része csalódottan távozik, túlértékeltnek érezve a Cinque Terrét (Michalkó–Irimiás 2013).

Az utóbbi években már egyre gyakrabban merült fel a helyi közösségek részéről a látogatók számának korlátozása. A terület kezelőjeként a Cinque Terre Nemzeti Park szabályozza a túraösvények látogathatóságát, illetve adja ki az engedélyeket a kisebb kirándulóhajók számára. Azonban ezek a korlátozások kevésbé eredményesek, mivel több belépőpont is van a területre. Egyelőre kizárólag a turisták által igénybe vett szol-

gáztatások árának emelésével próbálkoznak visszafogni a mennyiségi növekedést, ám a jelenlegi világszintű keresletnövekedés miatt ez sem eredményes.

A falvak feletti, összetett rendszert alkotó, látványos szakaszokból túraösvényeken a turisztikai főszezonban nem ritkák a tömeges jelenetek. Az útvonalak túlterheltek, a túrázók egymást is zavarják, nem csak a természeti környezetet. Gyakoriak a balesetek⁴, illetve a mezőgazdasági területek károsítása. A korlátozások egy másik fajtája tehát nem a területre belépők számát igyekszik szabályozni, hanem a már itt lévők mozgását. Ellenőrzik a megfelelő felszerelést, illetve táblákkal igyekeznek felhívni a turisták figyelmét arra, hogy nem muzeális, hanem élő tájon járnak (9. ábra). Különösen érdekes, hogy a 2024. évi szezon kezdete előtt felmerült az e-bike-ok, a kajakok és más környezetbarát eszközök számának korlátozása is, ami előtt egyelőre a helybeliek is értetlenül állnak.

9. ábra Figyelmeztető és korlátozó tájékoztató táblák a Cinque Terre falvaiban
Fotók: Donka Attila

A jelenség felveti a „jó hely” kifejezésnek egy másik megközelítését is (Michalkó 2023). Vajon jó helynek tartják-e a helyi lakosok a Cinque Terrét? Nagyban befolyásolja egy desztináció sikeres működését, hogy az ott élők hogyan viszonyulnak az oda érkező vendégekhez. Amíg alacsony számban érkeznek, szeretik a turistákat, a szükségesnél

4 Néhány éve az egyre gyakoribbá váló balesetek megelőzése érdekében kénytelenek voltak megtiltani a korábban bevett gyakorlatot: a túraútvonalakat már csak zárt túracipőben lehet látogatni. Korábban sokan a strandokról vágtak neki a nem könnyen járható ösvényeknek.

több erőforrást fordítanak arra, hogy azok jól érezzék magukat. Ez megnyilvánulhat abban, hogy nyitottak, több személyes kapcsolódást tesznek lehetővé, de abban is, hogy alázatosak a vendégek igényei iránt. Amikor azonban átfordul a forgalom megítélése és a mindennapi életüket zavarónak érzik a turistákat, akkor elkezdnek közömbössé válni vagy akár határozott ellenszenvvel is viseltetni azok felé.

A területnek azonban nem csak a tömegturizmus jelenti a problémát. A természeti erők oldaláról a földesuszamlások és a villámárvizek is kockázatot jelentenek (Raso 2019a, Scopesi 2020), míg társadalmi szempontból az elvándorlás okoz kihívást. A térségben így egyre nagyobb figyelmet kap a helyi közösség értékeinek megőrzése (Hall et al. 2021). Ezen felül – a látogatószám növekedésével párhuzamosan – az elmúlt évtizedekben felgyorsult a teraszok pusztulása is (Pepe 2023, Acacia et al. 2023). A turizmusra ez nincs közvetlen hatással, mivel az érkező vendégek túlnyomó többsége sokáig csak az öt falu főutcáin sétált végig az egynapos látogatása során.

2012-re az 1973-ban használt teraszoknak már csak az egyharmada állt mezőgazdasági hasznosítás alatt, a többi terület egy átfogó naturalizálási, visszavadítási folyamat része lett, amelynek részeként a korábban megművelt teraszokra a korábbi természetes növénytakaró elemeit telepítik vissza. A visszavadítás nem csak a táj fizikai és vizuális jellemzőinek módosításával jár, hanem a hidrológiai instabilitás jelenségéhez is kapcsolódik. A közösségi összefogással megvalósuló teraszmegőrzési projekt (Raso 2019b) kapcsán számos tájékoztatás is történt a lakosság és a látogatók felé, melyek egyikének azonban – előre nem látható módon – további forgalomnövelő hatása lett. A 2000-es években a térség – a hagyományos teraszos művelés megmentése érdekében – a marketingkommunikációban kiemelte ezt a különleges értéket. A könnyű befogadhatóság céljából egyetlen számszerű értékkel, az öt faluban a teraszokat alkotó kőfalak teljes hosszával jellemezték a különleges adottságot, a Kínai Nagy Falhoz hasonlítva a falak kiterjedését. Nem számítottak azonban arra, hogy ez a kínai turisták olyan mértékű érdeklődését indítja be a terület iránt, amely néhány éven belül szinte kezelhetlenné fokozta mennyiségüket, ami annál is inkább kellemetlen volt, mivel ez a szegmens kifejezetten alacsony költségű. A jelenség következménye az is, hogy 2024-ben a kínálati oldalon is megjelentek a kínaiak: több éttermet felvásároltak már a falvakban, párhuzamosan azzal, hogy a helybeliek egyre inkább elveszítik a lelkesedésüket a turisták fogadása iránt.

5. Az elérhetőség mint a forgalom meghatározó tényezője

A vasúton történő megközelítés alternatívája a közút, azonban itt nehezen járható, keskeny és kanyargós hegyi utakkal találkozunk. Autóbuszok egyáltalán nem tudnak bejutni a falvakba, továbbá igen kevés a parkolóhely, így a parkolódíjak is magasak. Emellett a kikötők is alacsony kapacitásúak. Ezért az évi 3 millió látogató többsége vasúton érkezik.

A vasúti infrastruktúra nélkülözhetetlen ahhoz, hogy az egyébként nehezen megközelíthető tájon érvényesüljön a világörökségi státuszon és a nemzeti parki minősítésen

alapuló kimagasló kereslet. A Cinque Terrén való könnyű átkelés lehetősége bizonyos szempontból alapfeltétel, bizonyos szempontból azonban vonzerőnek is tekinthető. A települések látogatása gyorsan, kis időráfordítással megvalósítható. Az ide látogatók többnyire néhány órán belül végigjárják az öt falut, miközben éppen a lassú tempó lenne a legmegfelelőbb módja a helyek megismerésének és átélésének, egyúttal megbecsülésének (Donka 2022). Különösen a kis vasútállomások és a kikötőmőlók jelentik a látogatók számára a falvak fő csomópontjait. Itt érzékelhető leginkább, hogy a terület mennyire felkészületlen, illetve sokkal inkább alkalmatlan egy ekkora turistaáradat befogadására, tartósan magas minőségű kiszolgálására.

A nemzeti park a forgalom növekedésének korai szakaszában bevezette a Cinque Terre-kártyát. A turizmusban a kedvezmények igénybevételére jogosító kártyák nagy népszerűségnek örvendenek, különösen azokban a desztinációkban, ahol azt a vendégforgalom szükségessé teszi. A Cinque Terrén azonban számos ellentmondás figyelhető meg az eredeti célok és a bekövetkezett hatások között. A kártyák ugyanis tovább növelték a zsúfoltságot, különösen az egynapos látogatók körében, miközben a magasabb költséssel rendelkező, hosszabb tartózkodási idejű vendégek számára nem kínálnak többletlehetőséget.

A desztinációs, többnyire városi kártyák Európa-szerte igen változatos tartalommal vannak jelen a turisztikai piacon (Bochert 2003, Sedláková et al. 2015), de a közlekedési eszközök használata a legtöbb esetben kedvezményes. A kártyák ára az érvényességi idő mellett sok esetben függ a felhasználók életkorától, az elfogadóhelyek mennyiségétől és minőségétől is. Eltérőek a technológiai kivitelezések, a leginkább elterjedtek a mágnescsíkos vagy annál is modernebb megoldásokat alkalmazó kártyák, tekintettel arra, hogy a turizmus dinamikusan fejlődő iparágként jól alkalmazkodik a technológiai változásokhoz is (Edgell 2007). Annak ellenére, hogy már hosszabb ideje elterjedtek az integrált, digitális desztinációs kártyák (Garibaldi 2012), a Cinque Terrén továbbra is hagyományos kártyákat alkalmaznak. Angeloni (2016) a Cinque Terréhez hasonlóan dinamikusan fejlődő vendégforgalommal rendelkező, de a nemzetközi turizmus látókörébe viszonylag későn bekerült, szintén olaszországi Matera városa példáján vizsgálta, milyen előnyökkel jár a komplex, egyúttal a fejlett technológiát is kihasználó desztinációs kártyák bevezetése. Nem vizsgálta azonban annak a kockázatait, hogy a jól működő, a turisták számára több szempontból is kedvező és kényelmes kártyák hirtelen túlzott mértékben megnövelhetik az adott desztináció forgalmát, veszélyeztetve annak fenntarthatóságát.

A Cinque Terre Card eltér a nagyvárosok közlekedési kártyáitól, bár sokban hasonlít is azokhoz. A fő különbség a desztináció jellegében érhető tetten. Míg a nagyvárosokban az attrakciók és a közlekedési eszközök jellege is széles skálán mozog, a Cinque Terrén ez sokkal szűkebb. Az öt falu vidékén a turisták nem találnak a nagyvárosokhoz hasonló, látnivalóként kezelt objektumokat, amelyeket a világ más célterületein megszokhattak (még ha előzetesen ezek keresésének szándékával is érkeznek), tehát olyan történelmi épületeket, amelyek önmagukban kulturális értékkel rendelkeznek. Itt csupán a falvak arculata, a historikus hangulat képezi az alapvető vonzerőt. Ezek azonban nem kezelt attrakciók, nem remélhető belőlük közvetlenül jövedelem. Ezért a térségnek szüksége volt arra, hogy az egyes turisztikai szolgáltatásokon túl közvetlen bevételek is keletkez-

zenek, és a kártya jó megoldásnak kínálkozott erre. Ám a kedvezmények tovább fokozták a kiránduló tömegturizmust, ugyanis kifejezetten az egynapos tartózkodásra ösztönzi a látogatókat. A 2023-ban 18,2 euróért árusított Cinque Terre-kártya⁵ a korlátlan vasúti utazáson felül érvényes

- a fizetős túraösvényekre,
- a nemzeti park által szervezett túrákon való részvételre,
- a helyi buszokra, amelyek a tengerparti és a magasabban fekvő, kisebb falvak között közlekednek,
- a wifi használatra a nemzeti park irodáiban a vasútállomásokon, továbbá
- kedvezményes belépést biztosítanak La Spezia bizonyos múzeumaiba is.

Tekintettel arra, hogy egy vasúti jegy a falvak között 5 euróba kerül, az egynapos kártya (10. ábra) már négy utazás esetén is megtérül. A turistákat ezen felül további szolgáltatások igénybe vételére is ösztönzi, így azok minden helyen minimális időt töltenek el, mert úgy érzik, akkor használják ki legjobban a kártya nyújtotta lehetőségeket, ha minél több szolgáltatást vesznek igénybe annak segítségével.

10. ábra A Cinque Terre kártya egyszerű megjelenése

Fotó: Donka Attila

A kártya tehát az utazáson felül élményekkel kecsegtető szolgáltatásokhoz is ingyenes hozzáférést biztosít. Hiába vannak több napra érvényes kártyák is, az egy napos kártya azt sugallja, hogy egyetlen nap alatt is összegyűjthető minden élmény az öt faluból. Ezért az ideérkező látogatók többsége – minden egyéb erőfeszítés ellenére – a délelőtti órákban érkezik és a késő délutáni órákban már távozik is a Cinque Terréről.

5 2024-ben az áremelést differenciáltan hajtották végre. Szezonon kívül 19,50, a frekvenciált időszakokban pedig 27,00, illetve 32,50 euró az egynapos kártya ára.

6. A fejlődés lehetséges irányai

Cinque Terrét a tömegturizmus uralja, a kínálatban mégis széleskörűen jelen vannak a slow turizmus elemei. Ezek a rövid, többnyire egynapos tartózkodási idővel jellemezhető tömegturisztikai kínálathoz képest hosszabb tartózkodást jelentenek. Bár a desztinációban a tömegturizmus túlterheli a környezetet, mégis komoly vonzerő az alternatív turizmus iránt érdeklődő keresletnek is. A napközbeni egynapos látogatók jól kiszámítható ritmusa miatt a hosszabb tartózkodásra érkezők nem csak a különböző programokkal (például olíva szüreten, főzőkurzuson való részvétel, kerékpártúrák) tudják elkerülni a tömeget, hanem a kora délelőtti és késő délutáni, esti órákban teljes mértékben, gyakran a helyi lakosokkal együtt tudják élvezni a falvak hangulatát. Az egyedi, alternatív kínálat alapja egyrészt a helyi termelők termékválasztéka, másrészt pedig a nemzeti park védett területei. A települések törekvései arra, hogy minimalizálják a káros hatásokat, illetve az alternatív kínálat kialakítására és értékesítésére, jó példát jelentenek más desztinációk számára is (Fichter–Román 2023).

Mivel mennyiségi növekedésre továbbra is lehet számítani, területi dekoncentrációra, valamint a minőség fejlesztésre érdemes törekedni (Storti 2004). Ennek lépései szezonról szezonra tapasztalhatóak a Cinque Terrén. A minőségi fejlesztés (illetve Liguria esetén a minőségi kínálat iránti jelentősebb érdeklődés felkeltése) azért lényeges, mert ezzel a turizmusból származó fajlagos bevételek fognak növekedni, tehát kisebb környezeti (természeti, kulturális, gazdasági–társadalmi) terheléssel azonos vagy magasabb bevételeket érhetnek el. A területi dekoncentrációval eddig kevésbé ismert, új helyeken is megjelenhet a turizmus, ami a kezdettől minőségi lehet.

Az egyes szolgáltatók olyan kínálat megteremtésére törekszenek, amelyet főleg a több napra érkező vendégek tudnak igénybe venni. Ilyenek a kizárólag helyi alapanyagokat használó és különleges fekvésű éttermek, privát és kis csoportos, a fenntarthatóság szempontjait maradéktalanul figyelembe vevő túrák, ahol a turisták közvetlen kapcsolatba kerülnek a helyi lakosokkal, részvételükkel közvetlenül a helyi közösségeket támogatva (festő kurzus, bortúra, tengeri kajak túra, siklóernyőzés, pesztokészítő kurzus, főzőkurzusok, olívaszüreten való részvétel)⁶. Nehéz elképzelni olyan jövőképet, amelyben az egynapos látogatók bejutását fizikai eszközökkel korlátozzák, így egyelőre csupán a közlekedési eszközök árainak egyre drasztikusabb emelése, illetve a járatszámok csökkentése látszik valamennyire célravezető megoldásnak.

Következtetések

A turizmus Olaszország számos térségében már-már kezelhetetlen méreteket öltött, az egyes települések, illetve már tájak is túlterheltté váltak. Ennek ellenére a turizmust nem tekinthetjük káros jelenségnek, hiszen a helybeliek megélhetése így is nagyban függ az

6 A széles kínálat forrásai az alábbi, a terület teljes kínálatát közvetítő magyar, illetve angol nyelvű szolgáltató honlapjai: cinqueterre-travel.com, cinqueterre.hu

oda érkező vendégektől. Az egyes desztinációk eltérő lendülettel és eltérő módszerekkel igyekeznek kezelni a tömegesség káros hatásait.

A Cinque Terre térsége – korai ismertsége ellenére – viszonylag későn került a nemzetközi turizmus látókörébe. A vonzereje azonban robbanásszerűen nőtt az elmúlt néhány évtizedben, ami számos problémával is járt. Itt még nem tapasztalhatóak olyan látványos intézkedések, mint más túlterhelt desztinációkban, de a helyi közösségeknek folyamatos elfoglaltságot nyújt, hogy mérsékeljék a kedvezőtlen folyamatok hatásait.

A kínálat elemeit megvizsgálva arra juthatunk, hogy a terület csak látszólag nyújtja a hagyományos, az urbánus terekhez szokott turisták számára ismerősnek tűnő vonzerőt. A falvak látványa az arculat meghatározója. A kis méretüknél fogva ezt azonban az ide érkező vendégek rövid idő alatt meg tudják tekinteni. Amíg a fogadóterület nem tesz komoly erőfeszítéseket arra, hogy más értékek irányába terelje a figyelmet, térben szét húzva ezzel a turisták áradatát, addig a tömegturizmus további problémákat fog jelenteni.

A tömegesség kiváltó okai között előkelő helyen szerepelnek a közlekedési adottságok, a terület könnyű megközelíthetősége, amely még úgy is egyre növekvő számú vendéget hoz, hogy a jegyárakat évről évre jelentős mértékben emelik. De ahogy láttuk, más tényezők is hozzájárulnak az egynapos látogatók túlsúlyához.

A turizmusban a kedvezmények igénybevételére jogosító kártyák nagy népszerűségnek örvendenek, különösen azokban a desztinációkban, ahol azt a vendégforgalom szükségessé teszi. A Cinque Terrén azonban számos ellentmondás figyelhető meg az eredeti célok és a bekövetkezett hatások között. A kártyák ugyanis tovább növelték a zsúfoltságot, különösen az egynapos látogatók körében, miközben a magasabb költséssel rendelkező, hosszabb tartózkodási idejű vendégek számára nem kínálnak többletlehetőséget.

Irodalom

- Acacia, S. et al (2023): Terraced landscape preservation and tourism sustainability in Cinque Terre, Liguria. In: Koščak, M.–O'Rourke, T.: *Ethical and Responsible Tourism Managing Sustainability in Local Tourism Destinations*. Routledge, London.
- Accattoli, P. (2010): *Liguria. Romantic Italy*. Edizioni Kina Italia, Milano.
- Almeyda, M.–George B. (2017): Place branding in tourism: a review of theoretical approaches and management practices. *Tourism and Management Studies* 13(4): 10–19.
- Angeloni, S. (2016): A tourist kit 'made in Italy': An 'intelligent' system for implementing new generation destination cards. *Tourism Management* (52): 187–209.
- Bacsi, Zs.–Tóth, É. (2020): A világörökségi helyszínek kapcsolata a turisztikai versenyképességgel. *Turizmus Bulletin* 20(1): 15–24.
- Bertini, V. (2018): World heritage sites and tourism. The case study of Cinque Terre. In: Diez, L.–Maurer, P.: *Patrimoine Mondial UNESCO concepts, méthodes, outils et perspectives*. Laboratoire d'Histoire de l'Architecture Contemporaine Ecole Nationale Supérieure d'Architecture de Nancy, pp. 73–84.
- Boccaccio, G. (2001): *Dekameron*. Libro-Trade Kft., Budapest.

- Bochert, R. (2003): Destination Cards – Eine ordnungspolitische Betrachtung eines Angebots von Destinationen. *Tourismus Journal* 7(4): 489–503.
- Candia, S. et al. (2018): Sustainable development and the plan for tourism in Mediterranean Coastal Areas: Case study of the region of Liguria, Italy. In: Passerini, G. et al.: *WIT Transactions on Ecology and the Environment*, 217. Sustainable Development and Planning. pp. 523–534.
- Casavecchia, A. – Salvatori, E. (2001): *Il parco dell'uomo. Storia di un paesaggio*. Parco Nazionale delle Cinque Terre, Manarola.
- De Santi, V. – Mangano, S. – Piana, P. (2023): Between authenticity and belonging: residents' and tourists' perception of the Cinque Terre (Italy) in Pixar-Disney's Luca. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* 105(3): 267–283.
- Donka A. (2022): Tömegturizmus és nemzeti park – Egy világorökség helyszín kínálata Liguriában. In: Albert Tóth A. – Happ É. – Printz-Markó E. (szerk.): *Folytatás vagy újrakezdés a turizmusban*. XII. Nemzetközi Turizmus Konferencia. Tanulmánykötet, Széchenyi István Egyetem, Győr, pp. 23–31.
- Edgell, D. et al. (2007): *Tourism Policy and Planning. Yesterday, Today, and Tomorrow*. Routledge, London.
- Fichter, T. – Román, C. (2023): Rural tourism activities in mass tourism destinations: residents vs non-residents perspectives. *Tourism Review* 78(3): 778–793.
- Garibaldi, R. (2012): Le card turistiche: strumento di destination management. In: Della Corte, V. – Ruisi, M. (eds.): *Imprese e reti per lo sviluppo imprenditoriale del territorio teoria e casi di destination management*. Aracne Editrice, pp. 35–48.
- Girani, A. (2007): *Guide to the Cinque Terre*. Sagep Editori Srl., Genova.
- Hall, M. C. et al. (eds.) (2021): *Degrowth and Tourism. New perspectives on tourism entrepreneurship, destinations and policy*. Routledge, New York.
- Hanna, S. – Rowley, J. (2007): An analysis of terminology use in place branding. *Place Branding and Public Diplomacy* (4): 61–75.
- Horkay N. (2003): Turisztikai márka és márkapolitika a desztináció-menedzsmentben (I. rész). *Turizmus Bulletin* 7(1): 47–53.
- Lombardi, P. – Marchese, F. (2007): „Scenari evolutivi del paesaggio agrario delle Cinque Terre”. In: Magnaghi, A. (ed.): *Scenari strategini. Visioni identitarie per il progetto del territorio*. Alinea, Firenze, pp. 347–360.
- Magris, C. (2018): *L'infinito viaggiare*. Mondadori.
- Marchese, F. – Gardi, C. – Montanarella L. (2010): Cinque Terre National Park: Where farmland meets the sea. In: *Sustainable use of biological diversity in socio-ecological production landscapes. Background to the 'Satoyama Initiative for the benefit of biodiversity and human well-being'*. The Secretariat of the Convention on Biological Diversity, the Ministry of the Environment of Japan, and the United Nations University Institute of Advanced Studies, Montreal–Jokohama, pp. 152–156.
- Mariolina, B. (2005): Rappresentare i processi di identificazione tra paesaggi e comunità. In: Magnaghi, A. (ed.): *La rappresentazione identitaria del territorio. Atlanti, codici, figure, paradigmi per il progetto locale*. Alinea Editrice, Firenze, pp. 279–308.

- Mariotti, M. (2008): *Cinque Terre, Porto Venere and Levanto*. Towns & Traditions 18., Edizioni Servizi Editoriali, Genova.
- Markham, A. et al. (2016): *World Heritage and Tourism in a Changing Climate*. UNESCO-UNEP.
- Michalkó G. (2023): A jó hely – egy turizmusorientált koncepcióvázlat. *Tér és Társadalom* 37(4): 30–50.
- Michalkó G.–Irimiás A. (2013): Vágyini, látni és kiábrándulni, avagy hogyan válhat a film az utazások csalódást generáló forrásává. *Turizmus Bulletin* 15(2): 43–50.
- Passa, D. (2022): “Santa mozzarella!”: The construction of Italianness in Luca (Disney and Pixar, 2021). *Token: A Journal of English Linguistics* 13: 119–139.
- Pedersen, A. (2002): *Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers*. UNESCO World Heritage Centre, Paris.
- Pepe, G. et al. (2023): *Hydro-geotechnical monitoring in dry-stone wall terraces for the investigation of rainfall-induced landslides: preliminary results from the UNESCO World Heritage Site of the Cinque Terre*. EGU General Assembly, Vienna.
- Raso, E. (2019a): Landslide-inventory of the Cinque Terre National Park (Italy) and quantitative interaction with the trail network. *Journal of Maps* 15(2): 818–830.
- Raso, E. (2019b): *Managing culture and social impacts: the 5 Terre Experience*. XI. Charter Network Meeting, EUROPARC Sustainable Tourism in Protected Areas, Pramanta, Greece.
- Raso, E. et al. (2021): Geomorphology of Cinque Terre National Park (Italy). *Journal of Maps* 17(3): 171–184.
- Santoro, A. et al. (2021): Forest Area Changes in Cinque Terre National Park in the Last 80 Years. Consequences on Landslides and Forest Fire Risks. *Land* 10(3): 293–308.
- Scopesi, C. (2020): Land capability classification of Vernazza catchment, Cinque Terre National Park, Italy. *Journal of Maps* 16(2): 357–362.
- Sedláková, D.–Heřmanová, E.–Indrová, J. (2015): Tourist cards as a tool of destination management (Comparison of the Czech Republic and abroad). In: Jedlička, P. (ed): *Mezinárodní vědecká konference. Hradecké ekonomické dny*. Ekonomický rozvoj a management regionů. Univerzita Hradec Králové, pp. 18–31.
- Signorini, T. (2020): *Riomaggiore. I diari, i disegni Copertina flessibile*. Töpffer.
- Steves, R. (2012): *Italy's Cinque Terre*. Rick Steves' Snapshot. Magánkiadás.
- Storti, M. (2004): *Il paesaggio storico delle Cinque Terre Individuazione di regole per azioni di progetto condivise*. Firenze University Press, Firenze.
- Su, Y-W.–Lin, H-I. (2014): Analysis of international tourist arrivals worldwide: The role of world heritage sites. *Tourism Management* (40): 46–58.
- Sziva I. (2017): Turisztikai desztinációk márkázása II.: hazai desztinációk online márkamegjeleneése és kommunikációja. *Marketing & Menedzsment* 51(3): 41–49.
- Terranova, R. et al. (2006): Geology, geomorphology and wines in the Cinque Terre National Park (Liguria, Italy). *Società Geologica Italiana Bollettino* (6): 115–128.
- Tizzoni, E. (2023): La stagione turistica nelle Cinque Terre tra anni Cinquanta e Sessanta: aspetti ambientali, politici, economici e sociali. *Storia e Regione* 32(1): 219-238.

Vegnuti, R. (2020): Cinque Terre, Italy – a case of place branding: from opportunity to problem for tourism. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes* 12(4): 471–483.

Yanyan, G.–Su, W. (2019): Is the World Heritage Just a Title for Tourism? *Annals of Tourism Research* (78):

Online források

Istituto Nazionale di Statistica (ISTAT) (2021), www.regione.liguria.it/ Letöltve: 2021. december 10.

Liguria Régió Önkormányzata, 2024. www.regione.liguria.it/homepage-turismo/cosa-cerchi/osservatorio-turistico-regionale/analisi-mensile-flussi-turistici.html (letöltés: 2024. február 27.)

Parco Nazionale delle Cinque Terre. www.parconazionale5terre.it/ (letöltés: 2021. december 10.)

Pixar Animation Studios and Walt Disney Pictures, animációs film (2021): Luca. Rendező: Casarosa, E.

Regione Liguria, Geoportale, <https://geoportal.regione.liguria.it/> (letöltés: 2024. február 18.)